

Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi

Aqrar Elm Mərkəzi

**Azərbaycan Elmi-Tədqiqat
Əkinçilik İnstitutunun**

**E L M İ Ə S Ə R L Ə R İ
M Ə C M U Ə S İ**

XXI CİLD

**Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
Aqrar Elm Mərkəzi**

Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Əkinçilik İnstitutunun

**ELMİ ƏSƏRLƏRİ
MƏCMUƏSİ**

XXI CİLD

BAKI-2005

Redaksiya heyəti:

Ə.C.Musayev (*baş redaktor*)

C.Ə.Əliyev

C.M.Təlai

M.Q.Əhmədov

A.M.Abdullayev

M.Y.Rzayev

M.H.Seyidov

X.H.Rəhimova

Məcmuədə Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Əkinçilik İnstitutunun son illər dənli (bərk və yumşaq buğda, arpa, tritikale, qarğıdalı), dənli paxlalı (noxud, mərcimək, lobyə) və tütün bitkilərinin seleksiyası və toxumçuluğu, becərmə texnologiyaları, əkin dövriyyələrinin rolu, bitkilərin xəstəlik və zərərvericilərdən mühafizəsi, fiziologiya və biokimyası, genetika və biotexnologiyası və s. tətbiqi və fundamental sahələrdə əldə etdiyi nəticələr öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda məcmuədə İnstitutun beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində aparılan müştərək tədqiqat işlərinin nəticələri də ətraflı işıqlandırılmışdır.

111085–2005

9952–410

Qrifli nəşr

©Aqrar Elm Mərkəzi, 2005

M Ü N D Ə R İ C A T

GENETİKA, SELEKSIYA VƏ TOXUMÇULUQ

C.Ə.Əliyev, Ə.C.Musayev, C.M.Təlai, R.U.Mahmudov. Azərbaycanda buğda seleksiyasının yeni uğurları.....	6
Ə.C.Musayev, F.Ş.Mahmudov, S.K.Mehdiyeva, P.S.Qarayev . Payızlıq buğdanın intensiv və məhsuldar yeni sortlarının yaradılmasında başlanğıc materialın əhəmiyyəti.....	9
A.M.Abdullayev, F.Ş.Mahmudov, M.Q.Əhmədov, S.K.Mehdiyeva. Qırmızı hibrid xlorozu.....	15
A.M.Abdullayev. Payızlıq yumşaq buğda sortu Azəri.....	17
E.B.Əliyev. Buğdalarda fotoperiodizim xüsusiyyətinin genetik mexanizminin tədqiqi ilə əlaqədar bəzi nəticələr.....	19
A.M.Abdullayev, Ə.C.Musayev, E.B.Əliyev. Yumşaq buğdalarda hidrid nekrozunun tədqiqi.....	21
C.M.Təlai, A.A.Cahangirov, R.U.Mahmudov, S.A.Abdulbaqiyeva, H.N.Həmidov. Müxtəlif aqroekoloji şəraitlərdə yeni buğda sortlarının inkişafının xüsusiyyətləri.....	25
M.Q.Əhmədov, V.F.İbadov, F.Ş.Mahmudov, A.A.Cahangirov, A.N.Məmmədova. Müxtəlif perspektiv sort və sortnünmələrinin aqroekoloji sınağı.....	31
M.Ş.Şükürov, Q.M.Əliyev, A.N.Məmmədova. İntensiv sortlar yaratmaq məqsəd ilə Şəki-Balakən bölgəsi üçün payızlıq yumşaq buğdaların dəmyə şəraitində öyrənilməsi.....	36
M.Ş.Şükürov, Q.M.Əliyev, A.N.Məmmədova. Şəki-Balakən bölgəsinin dəmyə şəraiti üçün payızlıq yumşaq buğda sortları yaratmaq məqsədilə öyrənilmiş kolleksiya nümunələrinin bioloji və təsərrüfat xüsusiyyətləri.....	41
C.Ə.Bayramova. Kəmiyyət əlamətlərinin F1-F2 bərk buğda hibridlərində öyrənilməsi.....	43
A.Dj.Musaev, M.A.Babaev. Oüenka mestnix obrazüov açmenə kak isxodniy material dlə seleküii na ustoyçivostğ k osnovnim zabolevaniəm v usloviəx Karabaxskoy Nizmennosti.....	48
Z.A.Məmmədov. Tritikale seleksiyasının Azərbaycanda perspektivləri.....	53
L.Ə.Əmirov, R.S.Mirzəyev, Z.İ.Əkrərov. Dənli paxlalı bitkilərin seleksiyası.....	55
L.A.Amirov, Dj.Bayramova. Noviy sort fasoli «AzNİİZ-352».....	59
H.C.Həşimova. Toxumların vaxtından əvvəl yetişmə səbəbləri.....	60
X.M.Xəlilov, M.G.Şükürov. Basdırılma dərinliyinin payızlıq buğda toxumlarının cücməsinə, məhsuldarlığma və kondisiyalı toxum çıxımına təsiri.....	62
M.G.Şükürov. Dağlıq Şirvan şəraitində payızlıq buğda toxumlarının basdırılma dərinliyi.....	68
B.H.Abbasov. Azərbaycanda tütüncülüyn inkişafı.....	72

II. BİTKİLƏRİN FİZİOLOGİYA VƏ BİOTEXNOLOGİYASI

A.A.Zamanov, T.H.Təmrazov, A.Ə.Əhmədov. Buğda bitkisinin müxtəlif orqanlarında fotosintezin intensivliyinə quraqlığın təsiri.....	75
A.Ə.Əhmədov, T.H.Təmrazov, F.Ə.Əhmədova. Quraqlıq şəraitində donor-akseptor nisbətləri müxtəlif olan buğda sortlarının bəzi fotosintetik əlamətləri.....	79

H.N.Həmidov, A.A.Cahangirov, C.M.Təlai, R.U.Mahmudov. Dəmyə şəraitində müxtəlif buğda sortlarının inkişaf xüsusiyyətləri.....	89
A.A.Zamanov, A.Ə.Əhmədov. Müxtəlif buğda genotiplərində transpirasiyanın intensivliyinə quraqlığın təsiri.....	94
A.Ə.Əhmədov, T.H.Təmrazov, F.Ə.Əhmədova. Müxtəlif suvarma rejimində payızlıq buğda sortlarında karbon qaz mübadiləsinə donor-akseptor nisbətinin təsiri.....	97
C.Ə.Bayramova. Buğda hibridlərində və onların valideyn formalarında su rejimi göstəricilərinin müqayisəli xüsusiyyətləri.....	105
A.A.Zamanov, F.H.Əlibaxşıyeva. Buğda bitkisinin arxitektonikasından asılı olaraq transpirasiyanın intensivliyinə quraqlığın təsiri.....	108
S.Ö.Suleymanov. Formirovanie i sborka svetosobiraöhix kompleksov pri razvitii xloroplastov v listğex pşeniü.....	111
T.N.Allaxverdiev. Fosfoqlüeratinaza listğev S ₄ -rasteniə amaranta. (<i>Amaranthus Crueritus L.</i>).....	115
R.S.Mirzoev. Raspredelenie fotosintetiçeski aktivnoy radiacii i intensivnostğ fotosinteza listğev razliçnix çrusov soi.....	118
M.Q.Mamedova, T.Q.Karaqezov. Biotexnoloqiçeskie osnovı kulğtirovaniə pşeniü in vitro.....	123
S.Ş.Asadova, İ.V.Azizov. İzmenenie fotosintetiçeskoy aktivnosti somatiçeskix gmbrioidov löüernı na fone stressornıx faktorov.....	131
Ə.Bayramova, R.U.Mahmudov. Buğda bitkisinin morfofizioloji əlamətlərinin valideyn və hibrid nəsilərində öyrənilməsi	142

III. BİTKİ MÜHAFİZƏSİ

M.H.Seyidov, P.S.Qarayev, R.U.Mahmudov. Azərbaycanda sarı pas epidemiyası.....	151
P.S.Qarayev, B.H. Abbasov. Məhsuldar, zərərverici və xəstəliklərə davamlı bütün sortların yaradılması və tətbiqi.....	158
M.H.Seyidov, B.M.Əhmədov. Dağlıq-Şirvan zonasında buğdanın seleksiya materiallarının göbələk xəstəliklərinə davamlılığı.....	161
R.İbrahimov. Sarı pasa davamlı buğda sortlarının yaradılması.....	162
F.X.Quliev. Biogkoloji Opomizi vreditelə ozimix zernovix v Azerbaydjane.....	165
N.H.Əzizova. Qırmızıdöş zəlicə böcəyinin (<i>Oulema melanopus</i>) bioloji xüsusiyyətləri və ona qarşı davamlı payızlıq buğda sortlarının öyrənilməsi.....	167

IV. KEYFİYYƏT

Q.M.Həsənova, R.U.Mahmudov, S.A.Abdulbagiyeva. Yumşaq buğdanın seleksiyasında zülal markerləri.....	169
R.U.Mahmudov, İ.Q.Kərimova. Yeni intensiv buğda sortlarının dən keyfiyyəti.....	172
Q.M.Həsənova, M.H.Seyidov. Hibridləşmədə keyfiyyət və xəstəliklərə davamlılığa görə	

valideyn formalarınm donorluq xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi.....	175
S.M.Məmmədova.Aminolevunil turşusunun dənli taxıl bitkiləri məhsulunun struktur elementlərinə və dənin keyfiyyət göstəricilərinə təsirinin tədqiqi.....	178
Ş.Mahmudov,S.M.Məmmədova,S.K.Mehdiyeva.Yüksək keyfiyyətli yeni sortların yaradılması istiqamətində başlanğıc materialm öyrənilməsi.....	182
T.H.Tənirəzov, F.Ə.Əhmədova, A.Ə.Əhmədov. Payızlıq buğda sortlarında donor-akseptor nisbətinin dəyişməsinin quraqlıq şəraitində dənin keyfiyyətinə təsiri.....	185
R.U.Mahmudov. Buğda dəninin qliadin zülalları və seleksiyada ondan istifadə imkanları.....	191
S.İ.Hüseynov, C.M.Tələi, C.Ə.Bayramova. Yumşaq buğda sortlarının xəstəliyə davamlılığı və dəninin texnoloji keyfiyyəti.....	198
S.A.Abdulbaqieva.Fraküionniy sostav belkov zerna pşeniüi pri zasuxe	202
S.İ.Hüseynov, C.M.Tələi, R.U.Mahmudov, S.A.Abdulbaqieva. Dəmyə şəraiti üçün məhsuldarlıq və keyfiyyət göstəricilərinə görə fərqlənən perspektivli buğda sortlarının seçilməsi.....	206

V. BECƏRMƏ TEXNOLOGİYASI

M.Y.Rzayev, Z.M.Abdullayeva. İxtisaslaşdırılmış əkin dövriyyələrində qarğıdalının əkin sıxlığının və suvarma rejimlərinin məhsuldarlığa təsiri.....	211
M.Y.Rzayev, S.Ə.Dünyamalıyev. Müxtəlif becərmə üsullarının qarğıdalının dən məhsuldarlığına və əlaq otlarının miqdarına təsiri.....	213
M.Y.Rzayev, R.U.Mahmudov. Azərbaycanın müxtəlif bölgələrinin taxıl əkinlərində əlaqların yayılması.....	217
İ.M.Cümşüdoğ, V.F.İbadov, M.Q.Əhmədov. Qarabağ düzənliyinin suvarma şəraitində payızlıq buğdanın tirəli səpini.....	221
Ş.İ.Sarıyev. Şirvan bölgəsinin Qobustan Dağlıq dəmyə şəraitində buğda istehsalının artırılmasının səmərəli texnologiyası.....	226
İ.M.Hacıməmmədov, A.H.Əsədov. Sələf bitkisinin və qida rejiminin payızlıq buğdanın məhsuldarlığına və səmərəliliyinə təsiri.....	230
N.H.Həsənov.Ətirli tütün sortlarının məhsuldarlığının və keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasında sələf bitkilərin və azot gübrəsinin əhəmiyyətli rolu.....	238
S.A.Quliyeva. Şəki rayonu şəraitində azot gübrəsinin tütünün məhsuldarlığına və keyfiyyətinə təsiri.....	242
T.D.Qöläliyev. Vliənie vidovıx osobennostey rasteniy na nakoplenie ⁹⁰ Sr i ¹³⁷ Cs v urojae.....	246
T.C.Güləliyev. Növ müxtəlifliyinin bitkilərdə ²³⁸ U və ²³² Th toplanmasına təsiri.....	250

VI. BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ

Dj.M.Talai.Rolğ mejdunarodnix pitomnikov v uluçşeni ozimoy pşeniü v Azerbaydjane.....	254
C.M.Təlai, R.U.Mahmudov. Azərbaycanca beynəlxalq seleksiya mərkəzlərindən introduksiya olunmuş dənli taxıl bitkiləri genofondunun öyrənilməsi.....	257
A.A.Cahangirov, C.M.Təlai, S.A.Abdulbaqiyeva, R.U.Mahmudov, H.N.Həmidov, B.M.Əhmədov. Beynəlxalq seleksiya mərkəzlərindən alınmış buğda genotiplərinin öyrənilməsi.....	263
O H O m i c o v , Z.A.Məmmədov. Azərbaycanca arpa bitkisinin seleksiyası və beynəlxalq əməkdaşlığın perspektivləri.....	267
Z.A.Məmmədov. Azərbaycanca tritikale bitkisinin seleksiyası sahəsində beynəlxalq seleksiya mərkəzlərinin rolu.....	270
R.S.Mirzəyev, L.Ə.Əmirov, Z.İ.Əkrərov. Noxudun dünya genofondunun öyrənilməsi.....	272